

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
Abonnementsprijs f 4,— per jaar. Buitenland f 5,60 per jaar, voor België f 4,60.
Voor leden van de Humanistische Luisterkring f 3,— per jaar. Losse nummers f 0,25.
Contrib. Luisterkr. f 1,—. Dit bedrag tezamen met bovengenoemde f 3,— te voldoen.

EEN NIEUWE RUBRIEK

Eenkele weken geleden is, voorlopig als proef, in het om de veertien dagen verschijnende blad van het Humanistisch Verbond, „Mens en Wereld” een nieuwe rubriek gestart. Die rubriek heet „daar zit ik mee” en gaat zich bezighouden met persoonlijke moeilijkheden van inzenders. Een vragenrubriek in een week- of maandblad behoort tegenwoordig en behoorde ook vroeger al tot de vaste verschijningen en dikwijls tot de meest gelezene. Vooral als het om moeilijkheden gaat, waar mensen mee rondlopen en niet uit kunnen komen, is het altijd interessant om daar kennis van te nemen en dikwijls spannender dan een roman.

Het is begrijpelijk, dat de redactie van „Mens en Wereld” lang heeft gearzeld voor dat ze tot opening van deze rubriek is overgegaan. Dat er behoefte aan zou bestaan, viel niet te betwijfelen, omdat iedereen, die met deze materie een klein beetje vertrouwd is weet, dat er duizenden mensen zijn die hun moeilijkheden aan de schrijvers van die rubrieken voorleggen. Ze krijgen ook allemaal antwoord en de vragen, die van meer algemeen belang zijn, worden in het openbaar behandeld. Maar de vraag rijst of levensvragen wel per brief zijn op te lossen en of het niet veel beter is in een persoonlijk gesprek de situatie door te praten. De ervaring leert echter ook, dat men liever in de anonimiteit van de brief vlucht, dan naar een bureau voor levens- en gezinsmoeilijkheden toe te stappen, zoals die door de kerkgenootschappen zijn opgericht en waarvan er ook en-

kelen bestaan onder humanistische leiding. Met zo'n vragenrubriek in een humanistisch blad weet de vragensteller- of stelster waar hij of zij aan toe is. Niet algemeen bekend is b.v. dat de meeste damesbladen in Nederland een sterke r.k.-inslag hebben, zodat het vanzelf spreekt dat een antwoord ook van die overtuiging uitgaat. Het zal echter duidelijk zijn dat iemand, die niet rooms-katholiek is daarmee meestal weinig zal kunnen aanvangen, vooral niet als het gaat om vragen waarbij het mensbeeld een rol gaat spelen. Terecht wordt door de redacteur van de nieuwe rubriek bij zijn inleiding dan ook opgemerkt, dat niet aan te nemen valt, dat in humanistische en buitenkerkelijke kringen de behoefte om zijn vragen voor te leggen, niet zou bestaan. Natuurlijk worden niet al die vragen in het blad behandeld, men zal er toe overgaan er die uit te pikken, die een probleem behandelen, dat volgens de mening van de redacteur ook voor anderen van belang kan zijn. De rest zal rechtstreeks worden beantwoord.

Maar daarbij wordt tevens uitdrukkelijk gesteld, dat die vragen dan ook betrekking dienen te hebben op levenssituaties en niet in de trant van: hoe denkt de humanist over televisie of over vrije-tijdsbesteding enz. Dat kunnen zeer interessante vragen zijn die om een antwoord schreeuwen, maar ze horen in die rubriek niet thuis. Uiteindelijk gaat het daarbij om hulp in moeilijkheden, zoals dat bij de gehele geestelijke verzorging het geval is.

paaskamp

Heeft U al kennis gemaakt met ons geheel gerestaureerde vakantie- en conferentieoord „De Ark”?

Er is een goede gelegenheid door aan het Paaskamp deel te nemen.

Aanvang 30 maart 18 uur. Einde 3 april 19 uur.

Kosten: volwassenen f 32,—; 6 t/m 10 jaar f 24,—; 0 t/m 5 jaar f 16,—.

Belt U even 03412-2404 of schrijft een briefkaart aan:

„De Ark” — Belvédèrelaan 14 — Nunspeet.

Maar doe het vlug. „De Ark” is eerder vol dan U denkt.

IN HET TEKEN VAN HET BOEK

W e plegen allemaal min of meer mee te leven met de dingen van de dag, met de actualiteiten die — of we willen of niet — tot ons doordringen via de pers, de radio, de televisie, de reclame. Niet zodra is Nederland bekomen van de schrik van een kabinetscrisis, of iedereen luistert naar Wim Kan, neuriet de liederen uit My fair lady, bezoekt de expositie in het R.A.I.-gebouw en volgt aan de radio de vaderlandse verrichtingen bij de schaatskampioenschappen te Göteborg. Het leven zou maar saai zijn zonder de afwisselingen die ons op gezette tijden worden voorgezet, en al laat een zwartkijker als Jan Greshoff zich wel eens smalend uit over lieden die tot iedere prijs met hun tijd willen meegaan, we kunnen er ons maar moeilijk aan onttrekken.

Zo staat Nederland deze week in het teken van het boek. De aandacht mag dan ook nog een beetje gericht zijn op andere aangelegenheden, gedurende één week per jaar houdt ieder die niet achter wil blijven zich ernstig bezig met het drukwerk dat de wereld veroverd heeft sinds de uitvinding van Gutenberg — of was het tóch Laurens Coster? Schrijvers vergeten de onderlinge ruzietjes waarmee ze een jaar lang elkaar het leven onaangenaam gemaakt hebben en staan broederlijk verenigd op de boekenmarkt om elkanders werk aan de man te brengen. De overheid, de uitgevers en boekhandelaren moedigen dit aan, en het publiek komt in groten getale op om te kijken, te kopen, de geschenknovelle in ontvangst te nemen en handtekeningen te verzamelen. Ook de teenagers worden ingeschakeld, dat spreekt vanzelf. Kortom, het is feest in Nederland, het feest van het boek. Ook zij die niet zo gelukkig waren, een toegangsbewijs tot het Boekenbal te bemachtigen, voelen zich feestelijk gestemd, raadplegen de boekenpagina's van hun krant en proberen de boekenpuzzels op te lossen.

In deze week wordt ook dat gedeelte van het volk, dat zich niet iedere dag met het boek pleegt op te houden, er als het ware met de neus opgeduwd en aan de waarde van het lezen herinnerd.

Natuurlijk, het boek is een handelsobject, en als zodanig onderhevig aan de nuttige reclamecampagne die voor iedere koopwaar wordt opgezet. Maar daarnaast vertegenwoordigt het boek — het goede wel te verstaan — een stukje geestelijk leven, en daarom mag het vandaag ook in deze humanistische radorubriek aan de orde gesteld worden. Wel is de boekenweek te beschouwen als een reclame-aangelegenheid, maar er zou geen sprake zijn van zo grote belangstelling en morele steun bij de overheid en andere instanties, wanneer het boek niet principieel iets anders, iets méér was dan een stuk koopwaar. Het is waar, de echte lezers hebben dit allemaal niet nodig, die lezen omdat zij het eenvoudig niet laten kunnen; maar zodra er een mogelijkheid geschapen wordt om ook bredere kringen aan het lezen te krijgen dan is er al veel gewonnen.

In vroeger eeuwen had men, zo wordt gezegd, in de vaderlandse gezinnen ten minste twee boeken in bezit: het eerste was de Statenbijbel, het tweede was het enorme werk dat tot titel droeg „Alle de wercken van Jacob Cats” en dat wel de tweede huisbijbel genoemd werd. Wanneer men nu aan onze voorouders uit de tijd van de oude Republiek de vraag had voorgelegd wat zij in deze lectuur zochten, dan zou het antwoord naar alle waarschijnlijkheid geluid hebben: lering, stichting en vermaak. Wat men onder lering en stichting verstond, behoef ik wel niet te zeggen; onze boekhandel is nog altijd ruim voorzien van lerende en stichtelijke lectuur. Maar onder vermaak verstond men veel meer dan wat wij amusement plegen te noemen: vermaak betekende ontspanning en ook geestelijk genot; soms bedoelde men er ook het kunstzinnig genot mee, dat gelegen is in de schoonheid, maar in die oude tijden waren deze dingen niet altijd streng te scheiden. Wat nu de lering, stichting en vermaak betreft, daarvoor kon men bij vader Cats terecht, want zijn werk bevatte naast ontspanning ook een schat van levenswijsheid voor de al of niet calvinistische burgerij, die aan een praktische levenskunst behoefte had toen het alles omvattende gezag van de r.k. kerk was weggefallen.

Wij kunnen het met onze voorouders eens zijn: de grote waarden die wij in het goede boek vinden zijn levenswijsheid en schoonheid. Zo gezien is het boek dus inderdaad principieel iets meer dan alleen maar een handelsartikel, het is een volksbelang.

Nogmaals: ik spreek hier over het goede boek. In humanistische kringen wordt er steeds met veel nadruk op gewezen, dat de mens zich van andere levende wezens onderscheidt door zijn waardebesef van goed en kwaad, door zijn zin voor wijsheid en schoonheid, door zijn zoeken naar waarheid. Voor dit streven en zoeken is het boek een zo onmisbaar hulpmiddel geworden dat wij het eenvoudig niet meer zonder kunnen stellen. Het is waar, wij kunnen er ook door op dwaalwegen gebracht worden, maar uiteindelijk is de mens nog toegerust met een kritische gave.

Onlangs nam ik weer eens een boek ter hand van de in 1953 overleden prof. dr. Johannes Tielrooy, een man wiens heengaan voor letterkundige en humanistische kringen een groot verlies betekende. Het was de bundel Verkenningen in het land der literatuur. In een inleidend woord tot deze uitgave merkte prof. Donkersloot op dat Tielrooy las omdat de wezenlijke vragen en raadselen van het leven hem geen rust lieten. Tielrooy was een groot lezer en kenner van de literatuur, vooral van de Franse. Hij las en bestudeerde Voltaire, Victor Hugo, Renan, Anatole France en vele anderen, hij las deze schrijvers zoals Donkersloot treffend zei „om zichzelf klaar voor de geest te stellen wat zij hem te zeggen hadden, in hoeverre zij hem van dienst waren geweest bij het zoeken dat hem boven alles ging”. Inderdaad, Tielrooy was voor alles een zoeker naar de grote problemen

van het menselijk bestaan, die door Donkersloot als volgt geformuleerd werden: „Is het menselijk geluk bestaanbaar, gegeven de menselijke conditie: vergankelijkheid, sterfelijkheid, het kwaad in de wereld? En waarin kan het menselijk geluk bestaan? Wat is waarheid? Wat kunnen wij weten? Welke betrouwbaarheid biedt geloven? Moet Gods bestaan ontkend, moet het erkend worden? Is er een persoonlijk voortleven na de dood?” Voor deze problemen ging Tielrooy bij de grote schrijvers te rade, evenals Huizinga daarvoor bij de geschiedenis te rade ging. Het was de verwondering om het bestaan, die hem geen rust liet, die hem steeds weer deed zoeken. Maar daarnaast had hij ook wel degelijk oog voor het schoonheidskarakter van de literatuur.

Ik heb me in het begin van deze toespraak enkele ironische opmerkingen veroorloofd met betrekking tot de dingen van de dag, de actualiteit waarvan wij in meerdere of mindere mate de slaaf zijn, de actualiteit die deze week tot gevolg heeft dat we ons aan het lezen zetten. Om nu niet helemaal de schijn op me te laden dat ik de boekhandel in de kaart wil spelen, wil ik er maar dadelijk aan toevoegen dat de ideale lezer zijn eigen weg gaat en zich aan de actualiteit niet zo heel veel gelegen laat liggen. Sommige mensen vinden dat men de laatste roman van de gevierde schrijver X, gelezen, dat men het laatste toneelstuk van de veelbelovende Vlamming Y, gezien moet hebben om in gezelschap te kunnen meepraten. Deze mensen zouden hun tijd op aangename wijze kunnen doorbrengen, want hun lectuur is een plicht geworden; het is je reinste snobisme. Wanneer we de lijst van boeken eens bekijken, die b.v. in 1955 gedurende de Boekenweek in alle etalages aanwezig waren, dan raken we diep onder de indruk van de vergankelijkheid van alle aardse glorie, want van het meeste herinneren wij ons zelfs de naam niet meer. De ideale lezer heeft al lang de illusie opgegeven dat het mogelijk is om „bij” te blijven: hij leest wat hem goed dunkt en houdt uit de overstelende hoeveelheid leesvoer slechts datgene aan wat hij waardevol acht; het zijn de werken die hij leest en herleest. Onder deze werken bevinden zich allicht ook actuele uitgaven, maar de werken van het verleden, de z.g. klassieken, worden niet verwaarloosd. Mensen die uitsluitend voor hun genoegen hun Homerus nog eens ter hand nemen, zijn er gelukkig nog altijd, en wie zich nogmaals verdiept in Goethe's Faust, die zal bemerken dat het voornaamste wat er aan menselijke wijsheid te zeggen is, daarin reeds op onnavolgbare wijze is uitgedrukt. Wie zich het Verzameld Werk van Multatuli heeft aangeschaft en dit ook leest, die is bepaald niet geneigd om geloof te slaan aan de bewerin-

gen als zou de Nederlandse literatuur eerst bij de Vijftigers beginnen.

Wanneer we kennis nemen van de enorme boekenproduktie die ons wordt voorgezet, dan slaat ons de schrik om het hart. In de laatste jaren is daar nog het pocketboek bijgekomen dat de markt veroverd heeft. Er valt van deze goedkope uitgaven veel goeds te zeggen, maar het is een onmiskenbaar nadeel dat men overstelpt raakt in de lectuur en dat men de waarde van het goed uitgevoerde boek niet meer ziet; het boek dreigt een waardeloos voorwerp te worden. Voor de werkelijke boekenvrienden is het eenvoudig een ketterij, dat het alleen om de inhoud gaat en de uiterlijke vorm er niet toe doet.

Weer voer ik U in gedachte terug naar het verleden, ditmaal naar de wereld van de oude humanisten als Erasmus. In hun dagen was de boekdrukkunst betrekkelijk nieuw, het was de tijd van de post-incunabelen. Erasmus zelf bracht vele dagen door in beroemde drukkerijen als van Aldus te Venetië, van Froben te Bazel; hij legde er zijn eigen werken en die van de klassieken ter perse, en er bestond voor hem nauwelijks iets mooiers dan een prachtig uitgevoerd boekwerk.

De oude humanisten stellen wij ons voor in de eenzaamheid van het studeervertrek, gebogen over hun lectuur waaruit zij hun levenswijsheid putten, een wijsheid, waarmee zij zichzelf en de wereld wilden verbeteren. Hij was naïef, althans in onze ogen, maar wij zijn ook vier en een halve eeuw verder.

De hedendaagse humanist heeft leren inzien dat het allemaal veel ingewikkelder is; hij weet dat een boek het leven niet is, dat we het boek niet mogen overschatten, omdat het leven veel en veel meer biedt dan wat er in de boeken staat.

Inderdaad, veel en veel meer; alleen niet de rust die ons uit de wijsheid en de schoonheid van het goede boek tegenkomt. En dan denken we weer aan de woorden van de vrome middeleeuwse kloosterling Thomas à Kempis: „Overal heb ik rust gezocht, en ik heb het slechts gevonden in een hoekje met een boekje.” Zo zien wij ook Erasmus voor ons, met een boek in de stille rust van zijn studeercel. De eerbied en de liefde voor het boek is een humanistische gezindheid van alle tijden.

Daarom kan men twisten over de drukte en de reclamemethodes van de Boekenweek, men kan van ijdelheid en snobisme spreken, maar men moet oog hebben voor de grote waarde die het boek ook in ander dan materieel opzicht vertegenwoordigt. Mogen we dus, na de drukke kermis van deze Boekenweek, de rust vinden waar Thomas à Kempis op doelde: met een boekje in een hoekje.

Dr. G. W. HUYGENS.

zeilkamp 1961 - langweer (fr.)

Na het geslaagd zeilkamp in 1960 wordt in 1961 opnieuw een familie-zeilkamp gehouden en wel van 5 t/m 19 augustus 1961. Prijs f 65,— per week (alles inbegrepen). Opgaven uiterlijk 31 maart 1961.

Voor volledige inlichtingen: Oudegracht 152, Utrecht (030) 10163.

RUGGEGRAAT

Het interesseert mij eigenlijk niet zo bijzonder om te weten, hoe Alexander de Grote op zijn paard zat en wat Karel de Grote voor een gezicht trok, toen hij afstand deed van al zijn tronen.

Ik zou wel graag willen weten wat deze figuren deden, als ze niet bezig waren historische daden te bedrijven. Nu zijn er wel boeken, die beweren ons in te lichten over het dagelijkse leven in de middeleeuwen of de zeventiende eeuw, maar die beloven meer dan ze geven. En tenslotte is het leven van koningen en keizers ook niet direct, wat u en ik het dagelijkse leven noemen.

Ik snuffel derhalve vlijtig naar relaxen van eenvoudige zielen, die precies opgeschreven hebben wat ze deden. Het schoonste, dat ik op dit gebied ken, (maar ik ben maar een amateur) is het dagboek van Samuel Pepys, die overigens niet zo'n heel eenvoudige ziel was.

Mijn goede vriend Samuel heeft met een ontwapenende openhartigheid, zonder zelfverheffing en schijnbaar zonder schuldgevoel jarenlang al zijn goede en zijn menigvuldige louches daden opgetekend. Wij volgen hem op zijn weg naar welstand, wij zijn getuige van het ontluisen van zijn pruik, vernemen, dat hij na het nemen van een voetbad door verkoudheid wordt gekweld en dat hij nu en dan opwindender gezelschap zocht dan dat van zijn niet altijd gemakkelijke vrouw. Voor de vermelding van zijn zijsprongen naast het pad der deugd gebruikt hij franse zinnepjes, want hij scheen frans de geëigende taal voor dit werk te vinden. In het dagboek komen nogal wat franse zinnepjes voor.

Bij mijn weten levert ons vaderland niet veel van zulke werken op. De autobiografieën zijn meestal vertekend en geven de auteurs bij voorkeur in een mooie rol te zien. Het verhaal van een Haagse patriciër in de Franse tijd — geen dagboek — is vermakelijk, omdat de man zelf duidelijk een gaaf voorbeeld van een onbenullige ijdelheid is en zelfs zo iemand krijgt in het perspectief van anderhalve eeuw iets aardigs.

Onlangs heb ik het dagboek gelezen, dat de Amsterdammer Jacob Bicker Raije heeft bijgehouden van 1732 tot 1772. In dit dagboek doet de gezeten burger Bicker Raije zich kennen als een man met een onstilbare honger naar het nieuws, dat men in kapperszaken kan opdoen. Als iemand in deze tijd de liefhebberij en het uithoudingsvermogen zou bezitten veertig jaar achtereen het plaatselijke nieuws uit zijn krant te knippen, zou hij een soortgelijke verzameling nieuwtjes krijgen. En dat zou, gelijk iedereen, die wel eens in de oude kranten neust, weer na twee eeuwen heel belangwekkend zijn, maar het geeft dan wel een eenzijdige kijk op de samenleving. Want welk nieuws bereikt ons via de krant? Een ongeluk hier, een diefstal daar, een dronkenman elders, het wordt allemaal opgetekend. Maar als men het relaas van veertig jaar openbare dronkenschap, zelfs in een matige samenleving, leest, krijgt men toch de indruk, dat de mensen voortdurend en massaal in de olie zijn.

Zo lezen wij ook bij Bicker Raije voortdu-

rend, dat er op de Dam geselsd, geradbraakt en gehangen werd, dat deftige heren in dronkenschap in de gracht vielen, dat vrouwlui haar kinderen te vondeling legden en dat notabele Amsterdammers hun geld erdoor hebben gebracht. Men moet wel de indruk krijgen, dat de keizerin van Europa een poel des verderfs is geweest. Dat klopt niet erg met de verhalen der ouden, die beweren, dat de wereld er vroeger zoveel beter uitzag en dat de mensen toen zoveel rechtscapener waren.

Dat het niet klopt is voor een deel zeker te wijten aan Jacob, die een sensatiebeluste ziel was en — hadde hij in onze tijd geleefd — zeker een groot consument van stripverhalen en wildwestfilms geweest zou zijn. Voor een ander deel zal de oorzaak hierin liggen, dat in de achttiende eeuw de maatschappij grote tegenstellingen vertoonde van grote rijkdom aan de ene en grote armoede aan de andere kant. Teveel zowel als te weinig geld kan oorzaak zijn van een onmaatschappelijk leven. Vandaar dat de middenstand er niet zo ver naast is, als hij beweert de ruggegraat van de samenleving te zijn. Maar als wij allemaal middenstanders waren, zouden er natuurlijk ook geen dichters en schilders meer zijn en de journalistiek zou maar een armetierig bestaan leiden.

Bovendien zijn personen, die uitsluitend uit ruggegraat bestaan, ook niet zo aantrekkelijk.

Het dagboek van Bicker Raije is er beslist niet op vooruitgegaan, nu de bewerkte tekst heeft doorvlochten met twintigste-eeuwse opmerkingen, die nogal (en nogal erg) wijsneuzig aandoen.

En zo weet ik vandaag al met al nog niet hoe de Amsterdammers, de gewone mensen, die zich niet voortdurend aan wijn en Trijn te buiten gingen, nu eigenlijk hebben geleefd.

Wie het dagboek van Jacob Bicker Raije leest en probeert tussen de regels door te lezen, wordt wel eens beslopen door de gedachte, dat er eigenlijk niet zo heel veel essentieels is veranderd.

Tenslotte zijn ook in de achttiende eeuw de meeste Amsterdammers niet opgehangen en niet dronken in de grachten gelopen. Zij zullen ook toen, evenals Bredero's Moortje en de jongetjes van heden geknikkerd hebben. Later hebben ze gevrijd en zijn ze getrouwd en de meerderheid heeft braaf gewerkt voor vrouw en kinderen. Geen van deze goede lieden, noch hun vrouwen en kroost, komen voor in het dagboek van Jacob of in enig ander mij bekend werk.

Oppassende mensen komen niet in boeken. Hun leven is, hoewel steeds zeer aanbevolen, blijkbaar niet boeiend. Onlangs heeft men te Amsterdam een standbeeldje van een aardig straatjongetje opgericht. Maar waar blijft het standbeeld van het jongetje, dat zijn huiswerk zit te maken of een boodschap voor zijn moeder doet?

Waar is het standbeeld van de man, die 's morgens op tijd naar zijn werk gaat? En waar staat een moeder in steen haar trap te schrobben?

De deugd wordt maar slecht beloond.

H. H.